

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 30.05.1967, sp. zn. 5 Cz 57/67, ECLI:CZ:NS:1967:5.CZ.57.1967.1

Číslo: 96/1967

Právní věta: K výkladu § 27 odst. 3 zák. o rod. a postupu při opatrování podkladů pro rozhodnutí soudu z hlediska tohoto ustanovení.

Soud: Nejvyšší soud ČSSR

Datum rozhodnutí: 30.05.1967

Spisová značka: 5 Cz 57/67

Číslo rozhodnutí: 96

Číslo sešitu: 10

Typ rozhodnutí: Rozhodnutí

Hesla: Výchova dítěte

Předpisy: 94/1963 Sb. § 27

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Č. 96/1967 sb. rozh.

K výkladu § 27 odst. 3 zák. o rod. a postupu při opatrování podkladů pro rozhodnutí soudu z hlediska tohoto ustanovení.

(Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. května 1967, [5 Cz 57/67](#).)

Okresní soud v Českých Budějovicích upravil nově styk otce s nezletilou: otci nezletilé povolil, aby se s nezletilou stýkal každou první neděli v měsíci v době od 9 do 18 hodin (a ve stejné rozsahu též v den prvního vánočního svátku) a každou druhou a čtvrtou středu v měsíci v době od ukončení vyučování do 18 hodin.

Krajský soud v Českých Budějovicích změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že otci zakázal styk s nezletilou. Své rozhodnutí opřel především o závěry znaleckého posudku, vypracovaného znalci – lékařem. Ztotožnil se s názorem znalců jmenovitě v tom, že by uskutečňování styku otce s nezletilou v ovzduší trvajících konfliktních vztahů mezi rodiči a s ohledem na některé odchýlné (až psychopatické) reakce otce působilo škodlivě na duševní vývoj nezletilé.

Nejvyšší soud rozhodl ke stížnosti pro porušení zákona podané generálním prokurátorem, že rozsudky soudů obou stupňů byl porušen zákon a tyto rozsudky zrušil.

Z odůvodnění:

Rozhodnutí o výchově nezletilého dítěte jedním z rodičů zachovává veškerá rodičovská práva a povinnosti i tomu z rodičů, jemuž nebylo nezletilé dítě svěřeno do výchovy. Tento rodič - byť je převážně vyloučen z bezprostředního výkonu svých rodičovských práv a povinností, zejména ze soustavného výchovného působení na nezletilé dítě - není zbaven odpovědnosti vůči společnosti za všestranný vývoj nezletilého dítěte. Je na něm, aby využíval aspoň omezených možností k tomu, aby i v nedostatku příležitosti k soustavnému výchovnému působení vykonával vhodný vliv na výchovu nezletilého dítěte.

Jedním z prostředků k zajištění dílčí spoluúčasti tohoto rodiče na výchově nezletilého dítěte a k udržování rodičovského vztahu a upevňování citového pouta je osobní styk rodiče s nezletilým dítětem. Úkolem rodiče, jemuž nebylo nezletilé dítě svěřeno do výchovy, je pochopitelně, aby uplatňoval při styku s nezletilým dítětem jen pozitivním způsobem svou roli ve výchově dítěte v intencích ustanovení § 31 zák. o rod., nikoli snad, aby mařil výsledky řádné výchovy dítěte druhým rodičem; naproti tomu úkolem rodiče, který vychovává nezletilé dítě, je mj., aby - se zřetelem k zájmu dítěte na prospěšném styku s druhým rodičem - vytvářel příznivé podmínky ke styku tohoto rodiče s nezletilým dítětem, a to hlavně vedením dítěte ke správnému vztahu k tomuto rodiči.

Toliko výjimečně se stává, že event. styk rodiče s nezletilým dítětem ohrožuje jeho fyzické či psychické zdraví. Potom je na místě vyslovení omezení nebo dokonce zákazu styku rodiče s nezletilým dítětem (§ 27 odst. 3 zák. o rod.), ovšem - poněvadž jde o opatření, které pronikavě zasahuje do práv a povinností rodiče - po náležitém zjištění skutečného stavu věci. K náležitému zjištění skutečného stavu věci patří také rozlišení, zda uskutečňování styku rodiče s nezletilým dítětem ohrožuje vskutku zdraví dítěte, popř. zda jde pouze o předstíraný stav vyvolávaný záměrným působením rodiče, jemuž bylo nezletilé dítě svěřeno do výchovy.

Spolehlivé poznání skutečnosti, zda styk rodiče s nezletilým dítětem ohrožuje fyzické či psychické zdraví dítěte, vyžaduje zpravidla spolupráci soudu s odborníky z jiných vědních oborů. Jimi podaný znalecký posudek neslouží bez dalšího jako významný podklad rozhodování soudu, nýbrž teprve - stejně jako každý jiný důkaz - po jeho pečlivém zhodnocení v souvislosti s ostatními důkazy a se vším, co vyšlo za řízení najevo (§ 132 o. s. ř.).

To jsou některé zásady rozhodování soudů o styku rodičů s nezletilými dětmi, které nebyly důsledně respektovány v postupu a rozhodnutí soudů obou stupňů.

Obsah spisů nasvědčuje především tomu, že matka nezletilé nepřála již od zrušení společné domácnosti rodičů styku nezletilé s otcem. Tak např. ve stížnosti proti usnesení okresního soudu ze dne 30. 11. 1962 uváděla matka nezletilé, že „nepopírá tvrzení otce o tom, že mu brání ve styku s dítětem“; k vysvětlení poukazovala na to, že „otec přicházel pro dítě nepravdělně a vracel je opožděně“, navíc „neposlušné, umíněné až vzteklé, neupravené a někdy špinavé“. V jednání před soudem dne 31. 8. 1964 navrhovala matka nezletilé, aby soud zakázal styk otce s nezletilou; svůj návrh odůvodňovala tím, že otec navádí nezletilou proti ní, a že je nezletilá po styku s otcem vždy velmi roztěkaná. Později - dne 7. 1. 1965 - prohlásila po poučení o povinnosti dodržování rozhodnutí soudu o styku otce s nezletilou, že „dítě otci nesvěří, když otec nerespektuje rovněž rozhodnutí soudu“ a libovolně odvádí nezletilou z mateřské školy. V jednání před soudem dne 7. 9. 1965 uvedla matka nezletilé, že „nebude nezletilou předávat otci podle dosavadní úpravy styku a navrhuje, aby byl styk otce s nezletilou zakázán“. Dodávala, že delší dobu zabraňuje event. styku otce s nezletilou, např. tím, že „bere nezletilou ve středu před dvanáctou hodinou ze školky domů. Shodné - zcela negativní - stanovisko ke styku otce s nezletilou přednesla matka nezletilé v jednání před soudem dne 7. 4. 1966, popř. v odvolání proti rozsudku okresního soudu (když okresní soud nevyhověl návrhu matky nezletilé na vyslovení zákazu styku otce s nezletilou).

Uvedená vyjádření matky nezletilé spolu s řadou potvrzení mateřské školy o tom, že se styk otce s nezletilou podle rozhodnutí soudu pravidelně neuskutečnil v důsledku předčasného odchodu nezletilé z mateřské školy domů v doprovodu matky, jsou přesvědčivým dokladem pro závěr, že hlavní překážkou styku otce s nezletilou – jak to ostatně postřehl ve shodě s výsledky řízení i okresní soud – bylo zatím chování matky. Údaje matky o nevhodném vlivu styku s otcem na nezletilou zůstaly osamoceny; jiné – v tomto směru věrohodněji působící – důkazy (např. výpovědi svědkyň D. a Š.) je nepodporovaly. Z toho plyne, že šlo o jeden z ojedinělých případů rozhodování o styku rodiče s dítětem, charakterizovaným tím, že uskutečňování styku jednoho z rodičů s dítětem ztroskotává zejména na zjevném odporu druhého rodiče; není snadné pro soud, aby v takových případech vystihl citlivě, jaké opatření odpovídá nejlépe základnímu požadavku rozhodování soudů o právech a povinnostech rodičů k nezletilým dětem, tj. potřebě zajištění nejpříznivějších podmínek pro všestranný vývoj nezletilého dítěte.

V případech tohoto druhu je povinností soudu, aby nejprve zkoumal podrobným způsobem motivy odporu rodiče, který vychovává dítě, ke styku dítěte s druhým rodičem. Je-li jednání rodiče, který vychovává dítě, v rozporu se zájmem dítěte (a tak je tomu i tehdy, je-li zmíněný odpor jen projevem svévole a přezírání významu dílčí spoluúčasti druhého rodiče), uváží soud vždy, zda nejsou splněny podmínky pro event. změnu výchovného prostředí nezletilého dítěte. V této souvislosti není přece bez významu, že bezdůvodné bránění nezletilému dítěti ve styku s rodičem, jemuž nebylo svěřeno do výchovy, je pokládáno právem za výrazný nedostatek ve stávající výchově nezletilého dítěte, ohrožující vývoj osobnosti dítěte jmenovitě v citové a charakterové oblasti.

Pokud nejsou splněny – s ohledem na všestranné posouzení věci – podmínky pro event. změnu výchovného prostředí nezletilého dítěte, zabývá se soud otázkou, zda je i za daného stavu v zájmu dítěte uskutečňování jeho styku s rodičem, jemuž nebylo svěřeno do výchovy, popř. zda je v zájmu dítěte vyslovení omezení nebo dokonce zákazu jeho styku s tímto rodičem. Použití posléze uvedeného opatření je odvislé – a to bez ohledu na případný odmítavý postoj rodiče, který vychovává nezletilé dítě – toliko od toho, zda je ohroženo fyzické či psychické zdraví dítěte. Případný odmítavý postoj rodiče, který vychovává nezletilé dítě, ke styku dítěte s druhým rodičem, podtrhuje pouze zvlášť naléhavou potřebu náležitého zjištění skutečného stavu věci ve spolupráci soudu s odborníky. Není však (a nemůže být) rozhodnou okolností, odůvodňující event. omezení nebo dokonce zákaz styku dítěte s druhým rodičem. Vždyť úprava rodičovských práv a povinností těch rodičů k nezletilým dětem, kteří nežijí se svými dětmi v úplném rodinném prostředí, není záležitostí jednoho z rodičů, nýbrž záležitostí soudu jako orgánu pověřeného společností k tomu, aby svými rozhodnutími o právech a povinnostech rodičů k nezletilým dětem zabezpečoval a prosazoval (třeba i proti vůli některého z rodičů) objektivně chápaný zájem nezletilých dětí.

Soudy obou stupňů předpokládaly, že s pomocí znaleckého důkazu objasnily dostatečně skutečný stav věci. Okresní soud usuzoval na podkladě znaleckého posudku na to, že zatím není v zájmu zdraví nezletilé zákaz jejího styku s otcem, a že bude vyhovující zárukou ochrany zdraví nezletilé před možným příštím ohrožením pravidelné sledování vlivu styku s otcem na nezletilou v dispenzární pedopsychiatrické péči. Naproti tomu krajský soud dospěl na podkladě téhož znaleckého posudku (jmenovitě se zřetelem k jeho písemnému doplňku a k výpovědi znalců před krajským soudem) k názoru, že „zájem dítěte vyžaduje, aby byl otcí styk s ním zakázán“.

Bližší rozbor posudku znalců ukazuje v první řadě, že znalci vycházeli převážně z výsledků vlastního šetření, mj. i z vlastních poznatků, které nekonfrontovali s veškerým skutkovým zjištěním soudů obou stupňů. Ve svém posudku se zmínili například o tom, že „podle údajů matky, na základě několika negativních zkušeností ze styku dítěte s otcem, kdy se dítě vracelo v nevyrovnaném psychickém stavu, působilo matce výchovné potíže a odmítalo poslušnost v důsledku příliš shovívaného přístupu otce k němu, došlo k zesílení tendence matky k omezení styku“. Nevypořádali se v této souvislosti s tím, že podle dalších důkazů (např. podle výpovědí svědkyň – pracovnic mateřské školy K., P. a D.) se

nezletilá těšila zprvu na návštěvy otce a přicházela mu radostně vstříc; až později – patrně po zásahu matky – byla zdrženlivější, drobné dárky od otce neodnášela domů, ale schovávala ve škole atp. Tato zjištění nesvědčila o tom, že nezletilé neprospíval styk s otcem; tím spíše nepotvrzovala ohrožení fyzického či psychického zdraví nezletilé jejím stykem s otcem. Konečně jeden ze znalců v jednání před okresním soudem připustil, že záporné momenty, jež našli u nezletilé, nebyly vyvolány stykem nezletilé s otcem, ale „pravděpodobně záporným postojem matky ke styku nezletilé s otcem“.

Za tohoto stavu se jevilo nezbytným, aby bylo – v zájmu spravedlivého a nezletilé prospěšného rozhodnutí – případným provedením dalších dostupných důkazů zjištěno ještě širším a spolehlivějším způsobem, jak probíhal styk nezletilé s otcem v minulé době (pokud jej matka nezletilé vůbec umožnila) a jak působil na nezletilou, a aby se znalci vyslovili k věci opětovně a s přihlédnutím ke všem výsledkům dokazování.

Z posudku znalců plyne, že při úvaze o potřebě zákazu styku otce s nezletilou kladli značný důraz na existenci hostilních vztahů mezi rodiči nezletilé (popř. i mezi otcem nezletilé a nynějším manželem nezletilé). Poukazovali na to, že by uskutečňování styku otce s nezletilou před nutnou úpravou vztahů mezi rodiči nezletilé (popř. i mezi otcem nezletilé a nynějším manželem matky nezletilé) vystavovalo nezletilou stresovým situacím, a to nejen v průběhu vlastního styku, ale i jinak v životě nezletilé u matky (např. ve spojení s přípravou nezletilé ke styku s otcem atp.). To znamená, že znalci hodnotili hlavně vztahy mezi rodiči nezletilé, nikoli vztahy mezi nezletilou a rodiči, především mezi nezletilou a otcem; k tomu pouze stručně uvedli, že „nezletilá je při zmínce o vlastním otci rozpačitá, její vztah k vlastnímu otci není tak kladný jako k matce“.

Z toho důvodu bylo účelné, aby se znalci zabývali více i současným stavem (včetně příčin) a vývojem vzájemných vztahů mezi nezletilou a otcem, a aby s ohledem na tento stav (a s ohledem na příčiny tohoto stavu) vyjádřili svůj odborný názor.

Tím není vůbec popírán význam hodnocení vztahů mezi rodiči pro rozhodování o styku otce s nezletilou. Avšak v této souvislosti bylo na znalcích, aby zaujali stanovisko i k otázce, zda je vyloučeno, aby – za existence hostilních vztahů mezi rodiči nezletilé – a bylo nebezpečí ohrožení zdraví nezletilé stykem s otcem odstraněno nebo aspoň výrazně sníženo takovou vhodnou časovou a místní úpravou tohoto styku, která by ve větší míře omezovala možnosti vystavení nezletilé stresovým situacím (v podstatě takovou úpravou tohoto styku, aby k jeho uskutečňování nebylo třeba bezprostřední součinnosti rodičů nezletilé).

Posudek znalců upozornil též na některé odchylné (až psychopatické) reakce otce nezletilé. Byť znalci neučinili z tohoto nálezu závěr o nevhodnosti styku otce s nezletilou (jeden ze znalců uvedl např. ve výpovědi před okresním soudem, že by vzhledem ke společenským a morálním kvalitám otce působení otce na nezletilou i při psychopatických rysech jeho osobnosti nebylo nevhodné, kdyby byly upraveny konfliktní vztahy mezi rodiči nezletilé; oba znalci uvedli ve výpovědi před krajským soudem, že psychopatie nevylučuje ještě možnost styku rodiče s dítětem), vzal jej krajský soud za jeden z důvodů svého rozhodnutí o zákazu styku otce s nezletilou; proto bylo žádoucí, aby bylo bezpečně zjištěno, zda snad (popř. do jaké míry) brání nynější zdravotní stav otce jeho styku s nezletilou.

Z toho je zřejmé, že soudy obou stupňů neobjasnily skutečný stav věci tak, aby nebylo žádných pochybností o shodě jejich rozhodnutí se zájmem nezletilé, uvažovaným v souladu s prospěchem společnosti. Ne zcela úplně a jednoznačné skutkové podklady jim zatím nedovolily, aby spolehlivě a citlivě vystihly, v čem především tkví nebezpečí event. poškození zdraví nezletilé (zda v případném styku nezletilé s otcem nebo v tom, že matka – ač poskytuje nezletilé dobrou hmotnou péči – chybuje při vlastním výchovném působení na nezletilou a jejím usměrňování), a se zřetelem k tomu dále, jaké opatření ve vztahu k právům a povinnostem rodičů k nezletilé (zejména z hlediska styku otce s

nezletilou) přispěje nejvíce k zajištění nejpriznivějších podmínek pro všestranný vývoj nezletilé. Tím porušily soudy obou stupňů zákon v ustanoveních § 6, 120 odst. 1, § 132 o. s. ř. ve spojení s ustanovením § 27 zák. o rod.